

mortuis primitiæ dormientium. quoniam quidem per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum. Et hoc rationabiliter. Nam principium humanæ vivificationis est Verbum Dei, de quo dicitur in Psalm. 35: Apud te est fons vitæ. Unde et ipse dicit, Joann. 5: Sicut Pater suscitavit mortuos et vivificavit, sic et Filius quos vult vivificat. Habet autem hoc naturalis ordo rerum divinitus institutus, ut quælibet causa primo operetur in id quod est sibi propinquius, ut per illud operetur in alia magis remota; sicut ignis primo calefacit aerem sibi propinquum, per quem calefacit corpora distantia, et ipse Deus primo illuminat substantias sibi magis propinquas, per quas illuminat magis remotas, ut Dionysius dicit, 13 cap. Cæl. hierarch. ¹. Et ideo Verbum Dei primo tribuit vitam immortalē corpori sibi naturaliter unito, et per ipsum operatur resurrectionem in omnibus aliis.

Ad primum ergo dicendum quod (sicut dictum est ²) resurrectio Christi est causa nostræ resurrectionis per virtutem Verbi uniti, quod quidem operatur secundum voluntatem. Et ideo non oportet quod statim sequatur effectus, sed secundum dispositionem Verbi Dei, ut, scilicet, primo conformemur Christo patienti et morienti in hac vita passibili et mortali, deinde perveniamus ad participandum similitudinem resurrectionis ipsius.

Ad secundum dicendum, quod justitia Dei est causa prima resurrectionis nostræ; resurrectio autem Christi est causa secundaria et quasi instrumentalis. Licet autem virtus principalis agentis non determinetur ad hoc instrumentum determinate, tamen ex quo per hoc instrumentum operatur, instrumentum illud est causa efficiens; sic ergo divina justitia, quantum est de se, non est obligata ad resurrectionem nostram causandam per resurrectionem Christi; potuit enim alio modo nos Deus liberare, quam per Christi passionem et resurrectionem, ut supra dictum est ³. Ex quo tamen decrevit hoc modo nos liberare, manifestum est quod resurrectio Christi est causa nostræ resurrectionis.

Ad tertium dicendum, quod resurrectio Christi non est, proprie loquendo, causa meritoria nostræ resurrectionis, sed est causa efficiens et exemplaris. Efficiens quidem, in quantum humanitas Christi, secundum quam resurrexit, est quodammodo instrumentum divinitatis ip-

¹ Non multum procul a princ.

² In corp. art.

³ Quæst. 46, art. 2 et 3.

sus, et operatur in virtute ejus, ut supra dictum est ⁴. Et ideo sicut alia, quæ Christus in sua humanitate fecit, vel passus est, ex virtute divinitatis ejus sunt nobis salutaria (ut supra dictum est ⁵), ita et resurrectio Christi est causa efficiens nostræ resurrectionis virtute divina, cujus proprium est mortuos vivificare. Quæ quidem virtus præsentialiter attingit omnia loca et tempora, et talis contactus virtualis sufficit ad rationem hujus efficientiæ. Et quia (ut dictum est ⁶) primordialis causa resurrectionis humanæ est divina justitia, ex qua Christus habet potestatem judicium facere, in quantum Filius hominis est, virtus effectiva resurrectionis ejus se extendit, non solum ad bonos, sed etiam ad malos, qui sunt ejus judicio subiecti. Sicut autem resurrectio corporis Christi, ex eo quod corpus illud est personaliter Verbo unitum, est prima tempore, ita etiam est prima dignitate et perfectione, ut dicit Gloss. 1 ad Cor. 15 ⁴. Semper autem id quod est perfectissimum, est exemplar ejus, quod est minus perfectum secundum suum modum; et ideo resurrectio Christi est causa exemplaris nostræ resurrectionis. Quod quidem necessarium est, non ex parte resuscitantis, qui non indiget exemplari, sed ex parte resuscitatorum, quos oportet illi resurrectioni conformari, secundum illud Phil. 3: Reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Licet autem efficientia resurrectionis Christi se extendat ad resurrectionem, tam bonorum quam malorum, exemplaritas tamen ejus se extendit proprie solum ad bonos, qui sunt facti conformes filiationis ipsius, ut dicitur Rom. 8.

Ad quartum dicendum, quod secundum rationem efficientiæ, quæ dependet ex virtute divina, communiter tam mors Christi, quam etiam resurrectio, est causa tam destructionis mortis quam reparationis vitæ. Sed secundum rationem exemplaritatis, mors Christi, per quam recessit a vita mortali, est causa destructionis mortis nostræ; resurrectio vero ejus, per quam inchoavit vitam immortalē, est causa reparationis vitæ nostræ. Passio autem Christi est insuper causa meritoria, ut supra dictum est ⁵.

¹ Q. 13, a. 2 et 3.

² Quæst. 48, art. 6.

³ In sol. præced.

⁴ Gloss. interl., super illud 1 Cor. 15: Primitiæ Christus.

⁵ Q. 48, art. 4.

COMMENTARIUS.

Duo sunt in resurrectione Christi consideranda. Primum est ipsa resurrectio, prout fuit in fieri, seu quatenus fuit quædam actio seu mutatio quæ pertransiit. Alterum est, terminus hujus resurrectionis, qui est Christus homo vivens vita immortalē et gloriosa. Cum ergo dicitur resurrectio Christi causa nostræ resurrectionis, non est intelligendum, ratione mutationis quæ transiit, secundum seipsam, sed ratione termini qui manet, et potest habere rationem causæ. De qua re multa in superiori tomo diximus, disput. 31, sect. 7. Et hanc esse mentem D. Thomæ, hoc loco acute Cajetanus notavit. Et colligitur non obscure, tum ex corpore articuli, ubi, cum in toto discursu locutus esset de resurrectione Christi, in fine sic concludit: *Et ideo Verbum Dei primo tribuit vitam immortalē corpori sibi naturaliter unito, et per ipsum operatur resurrectionem in omnibus aliis.* Tum ex solutione ad 3, ubi, explicans quomodo resurrectio Christi sit causa, inquit: *In quantum humanitas Christi, secundum quam resurrexit, est instrumentum divinitatis ipsius, et operatur in virtute ejus.* Est ergo satis manifestus D. Thomæ sensus. Quo supposito, nihil est difficultatis in toto contextu. Ad hujus autem materiæ complementum, instituemus de hac re sequentem disputationem.

ARTICULUS II.

Utrum resurrectio Christi sit causa resurrectionis animarum ¹.

¹ Ad secundum sic proceditur. Videtur quod resurrectio Christi non sit causa resurrectionis animarum. Dicit enim Augustinus, super Joann. ², quod corpora resurgunt per dispensationem humanam, sed animæ resurgunt per substantiam Dei. Sed resurrectio Christi non pertinet ad substantiam Dei, sed ad dispensationem humanam. Ergo resurrectio Christi, etsi sit causa resurrectionis corporum, non tamen videtur esse causa resurrectionis animarum.

² Præterea, corpus non agit in spiritum; sed resurrectio Christi pertinet ad corpus ejus,

¹ Locis sup., art. 1, notatis.

² Tract. 23 in Evang. Joan., ante med., tom. 9.

quod cecidit per mortem. Ergo resurrectio Christi non est causa resurrectionis animarum.

³ Præterea, quia resurrectio Christi est causa resurrectionis corporum, omnium corpora resurgent, secundum illud 1 ad Cor. 15: *Omnes quidem resurgemus. Sed non omnium animæ resurgent, quia quidam ibunt in supplicium æternum, ut dicitur Matth. 25.* Ergo resurrectio Christi non est causa resurrectionis animarum.

⁴ Præterea, resurrectio animarum fit per remissionem peccatorum. Sed hoc factum est per Christi passionem, secundum illud Apoc. 1: *Lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo.* Ergo resurrectionis animarum magis est causa Christi passio, quam ejus resurrectio.

Sed contra est quod Apostolus dicit, Roman. 4: *Resurrexit propter justificationem nostram.* Quæ nihil aliud est quam resurrectio animarum. Et super illud Psalm. 29: *Ad vesperam demorabitur fletus, dicit Glos., quod resurrectio Christi est causa resurrectionis nostræ, et animæ in præsentī, et corporis in futuro.*

Respondeo dicendum, quod (sicut dictum est ¹) resurrectio Christi agit in virtute divinitatis, quæ quidem se extendit, non solum ad resurrectionem corporum, sed etiam ad resurrectionem animarum; a Deo enim est, et quod anima vivat per gratiam, et quod corpus vivat per animam. Et ideo resurrectio Christi habet instrumentaliter virtutem effectivam, non solum respectu resurrectionis corporum, sed etiam respectu resurrectionis animarum. Similiter etiam habet rationem exemplaritatis respectu resurrectionis animarum, quia Christo resurgenti debemus etiam secundum animam conformari, ut sicut, secundum Apost., Rom. 6, *Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus; et sicut ipse resurgens ex mortuis, jam non moritur, ita et nos existimemus nos mortuos esse peccato, ut iterum vivamus in illo.*

Ad primum ergo dicendum, quod Augustinus dicit ², resurrectionem animarum fieri per Dei substantiam, quantum ad participationem; quia, scilicet, participando divinam bonitatem, animæ fiunt bonæ et justæ, non autem participando quamcunque creaturam. Unde cum

¹ Art. præc., ad 3.

² Tract. 23 in Joan., inter principium et med., to. 9.

dixisset: Animæ resurgunt per substantiam Dei, subdit¹: Participazione enim Dei fit anima beata, non participatione animæ sanctæ. Sed participando gloriam corporis Christi, efficiuntur corpora nostra gloriosa.

Ad secundum dicendum, quod efficientia resurrectionis Christi pertingit ad animas, non per propriam virtutem ipsius corporis resurgentis, sed per virtutem divinitatis, cui personaliter unitur.

Ad tertium dicendum, quod resurrectio animarum pertinet ad meritum, quod est effectus iustificationis; sed resurrectio corporum ordinatur ad pœnam vel præmium, quæ sunt effectus iudicantis. Ad Christum autem non pertinet iustificare omnes, sed iudicare; et ideo omnes resuscitat secundum corpus, sed non omnes secundum animam.

Ad quartum dicendum, quod in iustificatione animarum duo concurrunt, scilicet, remissio culpæ, et novitas vitæ per gratiam. Quantum ergo ad efficientiam, quæ est per virtutem divinam, tam passio Christi, quam resurrectio est causa iustificationis quoad utramque. Sed quantum ad exemplaritatem, proprie passio et mors Christi est causa remissionis culpæ per quam morimur peccato; resurrectio autem Christi est causa novitatis vitæ, quæ est per gratiam sive iustitiam. Et ideo Apostolus dicit, Rom. 4, quod traditus est (scilicet in mortem) propter delicta nostra (scilicet tollenda), et resurrexit propter iustificationem nostram; sed passio Christi est etiam causa meritatoria, ut dictum est².

COMMENTARIUS

Doctrina D. Thomæ hic dicentis, Christi resurrectionem esse causam efficientem et exemplarem nostræ iustificationis, intelligenda est in sensu tradito articulo superiori. Quocirca non habet novam difficultatem, præter eas quæ de potentia humanitatis Christi tractatæ sunt, dicta disputatione superioris tomi. Testimonium autem Pauli, in quo hic articulus fundari videtur, aliter est a nobis explicatum supra, qua st. 53, in commentario articuli 1.

¹ Eodem loco nunc dicto.

² Art. præc., ad 4 arg.

DISPUTATIO L,

In decem sectiones distributa.

DE RESURRECTIONE MORTUORUM, UT EST EFFECTUS RESURRECTIONIS CHRISTI.

De resurrectione, philosophorum placita. — De hac materia disputant Theologi in 4, dist. 43, et 44 et 45. Mihi vero visa est hoc loco necessaria, tum quia non possumus explicare quomodo Christus sit causa nostræ resurrectionis, nisi prius supponamus illam esse futuram; tum etiam ut hanc integram materiam simul complectamur, neque oporteat per partes diversis in locis eam imperfecte et prolixius attingere. Præsertim cum non sit in animo, absoluta tract. de Sacram., de consummatione mundi seu de quatuor novissimis proprium tractatum instituere. Dicemus igitur an hominum futura resurrectio sit, et quomodo sit effectus resurrectionis Christi, unde simul constabit qualis futura sit.

SECTIO I,

Utrum futura sit generalis hominum resurrectio.

1. De opinionibus philosophorum circa hominum resurrectionem nonnulla attingimus supra, de possibilitate resurrectionis disputantes, ubi ex Tertulliano tradidimus omnes fere in hoc convenire, ut veram resurrectionem negent. Nam, si qui fortasse aliquem reditum animarum ad corpora admittere visi sunt, vel non sunt locuti de eisdem numero corporibus, sed de diversis; vel non existimabant animam esse veram formam corporis, sed extrinsecum motorem ejus, ut constat ex Platone, in Phædro; et Cicerone, in Somnio Scipionis. De qua re legi quoque potest Tertull., in lib. de Resurr. carnis; et Aug., 12 de Civit., c. 13; et l. 22, c. 25 et sequentibus; ubi etiam refert, Porphyrium negasse resurrectionem, quoniam existimabat corpus humanum, quod grave est et corruptibile, impedire contemplationem spiritus, et non posse supra omnes cælos constitui. Diximus etiam in eodem loco Saducæos resurrectionem futuram negasse.

2. Ex hæreticis vero complures in hoc errore versati sunt. Cæpit enim ab Apostolorum temporibus in Simone Mago, Cerdone, Marcione, Basilide, Appelle, Valentino, et aliis Gnosticis, ut constat ex Irenæo, l. 1, c. 25; Epiph., hæ. 64; Tertul., l. de Resurr. car-

nis, et l. 5 contra Marcion., et de Præscript. hæret.; et Aug., l. de hæresib., cap. decimo octavo, et sequent. Et ex his creduntur fuisse Philetus et Hymenæus, qui, teste Paulo, 2 ad Timoth. 2, a veritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse jam factam. Illi enim non corporum, sed animarum resurrectionem credebant, quod omnibus his hæreticis commune fuit. Ipsam enim animæ remunerationem seu glorificationem; resurrectionem vocabant, et ideo dicebant jam esse factam, ut in eum locum D. Thomas exponit; et Cyrillus, quem refert Turrianus, l. 3 pro Epistolis Pontificiis, c. 16; et Tertullianus, supra, eodem modo explicat omnes antiquos hæreticos, quos propterea *partiaros* vocat, quod unius tantum partis, scilicet animæ resurrectionem agnoscerent. Alii tamen exponunt illum errorem Phileti et Hymenæi juxta Gentilium errorem, nimirum per quemdam continuum rerum circulum esse jam resurrectionem factam. Ita indicat Theophyl. ibi, dicens: *Si resurrectio jam facta est, sublatum est iudicium et retributio. Porro, quid deinceps boni est reliquum, si hujusmodi sint vicissitudines?* Alii explicant hos dixisse, *resurrectionem jam esse factam*, solum per filiorum procreationem. Dicitur enim pater quodammodo resurgere in filio, quia in eo repræsentatur, et quodammodo conservatur. Ita Theodoret. et Ambros. ibi; Epiph., hæ. 40: *Resurrectionem (ait) jam factam esse dicunt, per liberos genitos ab unoquoque generante.* Utcunque exponatur, ii hæretici ea intentione asserebant resurrectionem esse factam, ut negarent veram resurrectionem futuram, ac de illa alia possent Scripturas, quæ de resurrectione loquuntur, interpretari. In quo ex parte imitatus est hos hæreticos Origenes, si verum est (quod refert Photius, opusculo de septem Oecumenicis conciliis) eum affirmasse transmigrationem animarum in diversa corpora, veram autem corporum resurrectionem negasse. Quorum primum etiam ei attribuunt Theophil. Alexand., Ep. 2 Paschali; et August., 12 de Civ., c. 13, ut ibi notavit Ludov. Vives, ex lib. 2 Periarchon; secundum vero ei tribuunt Methodius, et Epiph., hæ. 64, qui indicant Origenem animarum tantum, non corporum futuram esse resurrectionem sensisse. Tamen ille revera non omnino resurrectionem corporis negavit. Nam homil. 9 in Numeros, circa finem, expresse illam confitetur, dicens corpora resurgentium habitura quatuor illas qualitates, quas Paulus posuit 1 Corint. 15;

et idem sentit, licet non ita expresse, homilia 1 et 25 in Num. Sed in eo erravit, quod existimavit corpora non esse futura organica (ut supra diximus), et hoc sensu damnatum esse errorem ejus in quinta Synodo refert Nicep., l. 17 Histor., c. 27 et 28. Hæc vero hæresis negans futuram resurrectionem nullo utitur fundamento ex Scripturis sumpto, quod niti videtur; sed solum uti potest vel rationibus quibus probari videtur resurrectionem esse impossibilem, de quibus supra satis dictum est; vel quæ videantur probare non esse convenientem animæ, neque utilem ad operationes ejus, quæ ad summum procedunt de corpore corruptibili, *quod aggravat animam*, quale non erit corpus, quod in resurrectione animabus sanctis et justis copulabitur. Ex quo non sequitur illud non esse futurum verum corpus ejusdem substantiæ ac naturæ; sed solum futurum esse alterius qualitatis et gloriæ, quæ omnia in superioribus tractata atque explicata sunt.

3. *Generalis mortuorum resurrectio aliquando futura.* — Testimonium Matt. 22 expositio. — Omissis ergo hæreticis, dicendum est primo, futuram esse aliquando mortuorum hominum generalem resurrectionem. Et non solum de fide, sed etiam articulus fidei in omnibus ecclesiasticis symbolis contentus. Et probari potest primo ex Veteri Testamento, Exod. 3: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob.* Ex hoc enim loco probavit Christus Dominus resurrectionem, Matt. 22, dicens: *De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est a Deo dicente vobis: Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Jacob? non est Deus mortuorum, sed vivorum.* Quæ Christi collectio nonnullam difficultatem habet. Nam etiam nunc ante resurrectionem vere dicitur *Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Jacob*, licet non sit Deus mortuorum, sed viventium. Quæ animæ illorum Patrum nunc vivunt, quod satis est ut per synecdochen dicantur vivere, et in cælo regnare; ergo hoc satis esse posset ut Deus dicatur eorum Deus, etiamsi nunquam amplius essent resurrecturi. Respondetur Christum his verbis proxime atque immediate probasse animas illorum Patrum nunc vivere, quia hoc satis existimavit ad convincendos Saducæos qui solum negabant resurrectionem, quia putabant animam extinguere in morte; quo destructo fundamento, nihil habebant cur resurrectionem negarent. Deinde dicendum est hinc consequenter probari resurrectionem ex eisdem verbis, qui